

Nr 65

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.; given Stockholms slott den 16 februari 1962.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att

- dels* antaga härvid fogade förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;
- dels ock* bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås i fråga om riksbankens sedelutgivning, att vissa undantagsbestämmelser från lagen för Sveriges riksbank skall gälla jämväl för tiden den 1 juli 1962—den 30 juni 1963. Enligt vid propositionen fogat lagförslag skall riksbanken få utgiva sedlar till ett belopp av högst 7 800 miljoner kronor. Det nuvarande maximibeloppet utgör 7 400 miljoner kronor.

Vidare föreslås, att riksdagen måtte medgiva att riksbanken även för tiden från och med den 1 juli 1962 till och med den 30 juni 1963 fritages från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Förslag

till

Lag**med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning**

Härigenom förordnas, att under tiden från och med den 1 juli 1962 till och med den 30 juni 1963 skola, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank finnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse.¹

1 §.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst sjutusenåttahundra miljoner kronor.

2 §.

Därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt må Konungen, under tid då riksdagen ej håller session, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor. Dylikt av Konungen lämnat medgivande skall, därest detsamma icke godkännes av riksdagen inom tjugu dagar från början av nästföljande session, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla.

3 §.

Som riksbankens metalliska kassa skall räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld.

¹ Jfr SFS 1961: 83.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 feb-
ruari 1962.*

N ä r v a r a n d e:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, fråga om *särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.* samt anför därvid följande.

I skrivelse den 1 februari 1962 har *fullmäktige i riksbanken* gjort framställning rörande fortsatt provisorisk lagstiftning om riksbankens sedelutgivning ävensom hemställt om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld. Över framställningen har, efter remiss, yttrande den 9 februari 1962 inkommit från *fullmäktige i riksgäldskontoret*.

**Lagstiftningen rörande riksbankens sedelutgivningsrätt och
inlösningskyldighet**

Riksbankens rätt att utgiva sedlar grundas på stadgande i 72 § regeringsformen. Enligt nämnda lagrum har riksbanken även skyldighet att — därest icke Kungl. Maj:t och riksdagen i viss ordning medger undantag därifrån — vid anfordran inlösa utgivna sedlar med guld efter deras lydelse.

Jämlikt 9 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank (*riksbankslagen*) begränsas riksbankens rätt att utgiva sedlar till att omfatta det belopp, som motsvaras av dubbla summan av riksbankens metalliska kassa beräknad enligt 11 §, samt ett belopp därutöver av 350 miljoner kronor. Enligt 9 § andra stycket kan riksbanken under vissa förutsättningar erhålla bemyndigande att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 350 miljoner kronor. Så snart ske kan skall dock den utelöpande sedelmängden nedbringas med ett belopp motsvarande vad som utgivits med stöd av sådant bemyndigande.

Enligt 10 § skall den del av bankens utelöpande sedlar, som överstiger bankens metalliska kassa, motsvaras av vissa i sistnämnda paragraf angivna tillgångar, den s. k. supplementära sedeltäckningen, nämligen

- a) lätt säljbara statspapper;
- b) allmänna hypoteksbankens och Konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer ävensom sådana andra inhemska obligationer, som noteras å utländsk börs;

c) på utrikes ort nedsatt eller under transport varande, på betryggande sätt försäkrat guldmynt och omyntat guld, som icke enligt 11 § inräknas i metalliska kassan;

d) växlar, betalbara inom eller utom riket;

e) hos bank eller bankir på utrikes ort i räkning innestående, inom sex månader till betalning förfallna medel, efter avdrag av riksbankens skuld i dylik räkning;

f) medel, utlånade på bestämd tid av högst tre månader eller med högst samma uppsägningstid mot säkerhet av sådana statspapper och obligationer, som omförmäles under a) och b), samt, intill ett belopp av etthundra miljoner kronor, mot annan säkerhet.

Såsom riksbankens metalliska kassa skall enligt 11 § första stycket räknas allt riksbankens guld inom landet samt dessutom, intill ett belopp motsvarande femton procent av hela metalliska kassan, banken tillhörigt, på utrikes ort nedsatt eller under transport varande, på betryggande sätt försäkrat guld. I 11 § andra stycket stadgas, att metalliska kassan ej må behållas vid lägre belopp än 150 miljoner kronor.

I syfte att skapa den större elasticitet i penningssystemet, som förhållandena påkallade, modifierades de enligt riksbankslagen gällande bestämmelserna temporärt med stöd av *lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.* Denna lag gällde ursprungligen till och med den 31 mars 1940 men erhöll därefter fortsatt giltighet, sista gången genom lag den 16 maj 1947 (nr 194), enligt vilken giltighetstiden utsträcktes till och med den 30 juni 1948. Lagen i fråga utgjorde ett led i krigsårens beredskapslagstiftning och hade karaktären av en fullmaktslag, tillämplig vid krig eller krigsfara, vari riket befann sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden.

De modifierade bestämmelser, som meddelades med stöd av 1939 års lag, innebar följande.

Genom *kungörelsen den 31 januari 1940 (nr 54) med viss bestämmelse angående riksbankens metalliska kassa* sattes stadgandet i 11 § första stycket riksbankslagen angående metalliska kassan temporärt ur kraft. I sagda kungörelse förordnades, att såsom riksbankens metalliska kassa skulle räknas *allt* riksbanken tillhörigt guld. De i riksbankslagen givna begränsningarna för sedelutgivningsrätten, vilka sammanhänge med guldets placering, hade nämligen ansetts lägga hinder i vägen för en sådan fördelning av riksbankens guldbehållning, som ur säkerhetssynpunkter varit mest betryggande.

Vidare utfärdades bestämmelser, varigenom ökning medgavs av det belopp, varmed sedelutgivningen jämlikt 9 § första stycket riksbankslagen finge överstiga dubbla summan av metalliska kassan. Genom *kungörelsen den 14 februari 1947 (nr 31) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning* ökades sålunda nämnda belopp från 350 till 1 400 miljoner kronor. Genom *kungörelsen den 20 juni 1947 (nr 251) med viss bestämmelse*

angående riksbankens sedelutgivning ökades beloppet till 2 500 miljoner kronor.

1939 års fullmaktslag, som upphörde att gälla med utgången av juni månad 1948, ersattes med *lagen den 28 maj 1948 (nr 248) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning*.

I sistnämnda lag stadgades, att under tiden från och med den 1 juli 1948 till och med den 30 juni 1949 skulle, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket riksbankslagen finnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse, nämligen att riksbanken fick utgiva sedlar till ett belopp av högst 3 200 miljoner kronor (1 §), att därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövades nödigt Kungl. Maj:t fick, om riksdagen ej var samlad, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 700 miljoner kronor, att dylikt av Kungl. Maj:t lämnat medgivande skulle, därest detsamma icke godkändes av riksdagen inom tjugu dagar från det riksdagen åter sammanträtt, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla (2 §), samt att som riksbankens metalliska kassa skulle räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld (3 §).

1948 års lag, vilken som nämnts gällde för tiden intill utgången av juni månad 1949, har sedermera successivt ersatts med ny lagstiftning, varvid maximibeloppet för riksbankens sedelutgivning höjts. Nu gällande bestämmelser återfinns i *lagen den 14 april 1961 (nr 83)*. Maximibeloppet för sedelutgivningen bestämmes däri till 7 400 miljoner kronor.

Beträffande sedelomloppet och sedelutgivningsrätten må i övrigt hänvisas till de uppgifter härom som redovisades i samband med att 1956 års riksdag förelades förslag till lag i ämnet (prop. 1956: 117).

Genom kungörelsen den 14 april 1961 (nr 84) har riksbanken för tiden till och med den 30 juni 1962 medgivits befrielse från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för banken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återuppta inlösningen av bankens sedlar.

Pågående utredningsarbete

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 1 februari 1951 hemställde fullmäktige i riksbanken, att Kungl. Maj:t måtte underställa riksdagen förslag till ny riksbankslag i huvudsaklig överensstämmelse med ett av 1949 års riksbankslagskommitté utarbetat förslag. Förslaget innebar, förutom en huvudsakligen formell omarbetning av riksbankslagen, att ändrade grunder för sedelutgivningsrätten skulle införas. Sålunda skulle någon övre gräns för sedelutgivningen icke fastställas. Ej heller i övrigt skulle några »spärrar» för sedelutgivningen föreligga utöver den begränsning, som innefattades i de speciella stadgandena om de tillgångar riksbanken genom sina rörelsegrenar

ägde förvärva och den bestämmelse som närmare kvalificerade vissa av dessa tillgångar som täckningsgilla samt en allmän bestämmelse om att riksbanken i all sin verksamhet hade att verka för uppnåendet av de penning- och valutapolitiska direktiv som uppställdes av riksdagen. Förslaget mötte, såvitt gällde sedelutgivningsrätten, invändningar såväl hos reservanter bland bankofullmäktige som hos remissinstanserna. I den proposition (nr 181) till 1951 års riksdag, varigenom förslag till förnyad temporär lagstiftning rörande riksbankens sedelutgivning framlades för riksdagen, förklarade sig departementschefen icke beredd att för det dåvarande taga slutlig ståndpunkt till frågan, hur sedelutgivningsrätten på längre sikt borde regleras, men anmälde sin avsikt att senare taga spörsmålet under närmare övervägande. Eventuellt skulle det — framhöll departementschefen — därvid visa sig lämpligt att tillkalla särskilda sakkunniga för ytterligare utredningar i ämnet.

Efter vederbörligt bemyndigande tillkallades sedermera den 13 november 1951 sakkunniga med uppdrag att verkställa ifrågavarande utredning. I utredningsdirektiven framhölls, att utredningens uppgift i stort sett borde begränsas till att avse den del av det av riksbankslagskommittén framlagda förslaget till riksbankslag, som hade samband med sedelutgivningen. Efter fullgjort uppdrag har de sakkunniga, med skrivelse den 3 november 1955, överlämnat betänkande om riksbankens sedelutgivningsrätt och därmed sammanhängande penningpolitiska frågor (SOU 1955: 43). I betänkandet har de sakkunniga anslutit sig till den av 1949 års riksbankslagskommitté intagna ståndpunkten, att sedeltäckningsbestämmelserna i nuvarande riksbankslag bör upphävas utan att ersättas med några motsvarande bestämmelser. De sakkunniga har vidare föreslagit definitivt upphävande av riksbankens skyldighet att inlösa sina sedlar med guld. De framlagda författningsförslagen innefattar bl. a. vissa ändringar i 72 § regeringsformen.

De sakkunnigas betänkande har varit föremål för remissbehandling. Bankofullmäktige har i avgivet yttrande förklarat sig icke vara beredda att taga ställning till de framlagda förslagen, innan en inom riksbanken påbörjad allmän överarbetning av riksbankslagen slutförts och hela frågan om ny riksbankslagstiftning kunde prövas i ett sammanhang.

Riksbanksfullmäktiges framställning

I sin förenämnda skrivelse hemställer bankofullmäktige, att gällande lagstiftning med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivningsrätt gives förlängd giltighet till utgången av juni 1963 och att maximibeloppet för sedelutgivningsrätten i samband därmed höjes till 7 800 miljoner kronor. Härjämte hemställs, att riksbanken för tiden från och med den 1 juli 1962 till och med den 30 juni 1963 fritages från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giver anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I skrivelsen anför fullmäktige.

Det sedan 1948 tillämpade systemet med maximering av sedelutgivningsrätten torde böra bibehållas även under nästa budgetår. Vad då angår frågan om nu gällande maximibelopp, 7 400 miljoner kronor, kan bibehållas även under denna tid är att märka följande.

Vid utgången av år 1961 utgjorde beloppet utelöpande sedlar 6 870 miljoner kronor. Det högsta beloppet under året förelåg emellertid den 23 december och uppgick till 7 076 miljoner kronor. När sedelomloppet var som störst under året förelåg sålunda en marginal för ytterligare sedelutgivning om 324 miljoner kronor, motsvarande omkring 4,6 procent av den då utelöpande sedelmängden.

Om beloppet utelöpande sedlar vid de skilda rapportdagarna under 1961 jämföras med motsvarande siffror för föregående år, befinnes att förändringarna i sedelomloppets omfattning varierat mellan en ökning å 4,0 procent, som förefanns den 7 november, och en höjning å 8,8 procent, som registrerades den 23 februari. När sedelmängden var som störst, d. v. s. den 23 december, förelåg en ökning i förhållande till motsvarande rapportdag föregående år, som beloppsmässigt uppgick till 288 miljoner kronor, och procentuellt till 4,2 procent.

Om man räknar med att sedelomloppet kommer att under 1962 procentuellt ökas lika mycket som under 1961, erfordras en lyftning av sedeltaket. En höjning med 5 procent å det den 23 december 1961 utelöpande beloppet sedlar skulle sålunda höja sedelomloppet till 7 430 miljoner kronor. Inom sedeltaket bör emellertid rymmas ej blott en dylik höjning utan även sådana öknningar i sedelbehovet som kunna sammanhånga med ändrade betalnings- och kassahållningsvanor m. m. För sådant ändamål har en reserv om 300 miljoner kronor brukat anses erforderlig. Med hänsyn härtill torde maximibeloppet för riksbankens sedelutgivningsrätt böra höjas med förslagsvis 400 miljoner kronor till 7 800 miljoner kronor.

Fullmäktige i riksgäldskontoret har för sin del tillstyrkt vad bankofullmäktige sålunda föreslagit.

Departementschefen

I fråga om riksbankens rätt att utgiva sedlar gäller för närvarande — i stället för riksbankslagens motsvarande stadganden — föreskrifterna i lagen den 14 april 1961 med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning. Dessa innebär, bland annat, att riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst 7 400 miljoner kronor. 1961 års lag, som gäller intill utgången av juni månad 1962, har — liksom den föregående lagstiftningen på området — tillkommit som ett provisorium i avvaktan på att en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten kommer till stånd.

Såsom framgått av den tidigare lämnade redogörelsen äger frågan om den framtida regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt samband med frågan om en ny riksbankslagstiftning. De förslag i ämnet, som särskilt tillkallade sakkunniga framlagt i betänkande år 1955, har — efter remissbehandling — gjorts till föremål för överarbetning inom riksbanken. Detta arbete har emellertid ännu icke slutförts. Riksbanksfullmäktige har nu hemställt om förlängning av den provisoriska lagstiftningen under ytterligare ett år.

Denna hemställan har tillstyrkts av fullmäktige i riksgäldskontoret. Även jag kan biträda förslaget att den särskilda lagstiftningen med bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt gives fortsatt giltighet för ännu ett år.

Bankofullmäktige har vidare hemställt, att maximibeloppet för sedelutgivningen måtte höjas från nuvarande 7 400 miljoner kronor till 7 800 miljoner kronor. Denna höjning har av fullmäktige ansetts erforderlig för att riksbanken skall kunna dels möta en ökning av sedelmängden av samma storleksordning som föregående år och dels, såsom hittills, hålla en tillräcklig reserv till mötande av eventuella ytterligare ökningar i sedelbehovet. Förslaget, som tillstyrkts av fullmäktige i riksgäldskontoret, föranleder inte någon erinran från min sida.

I enlighet med det anförda förordar jag att bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning under tiden den 1 juli 1962—den 30 juni 1963 meddelas genom en särskild lag, utformad i överensstämmelse med 1961 års lag i ämnet, dock med den jämkningen att maximibeloppet för sedelutgivningen höjs till 7 800 miljoner kronor.

Vad slutligen angår guldinlösningsskyldigheten biträder jag bankofullmäktiges förslag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1962 till och med den 30 juni 1963 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för banken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom finansdepartementet upprättats förslag till *lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning*.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att

dels antaga nyssnämnda lagförslag;

dels ock medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1962 till och med den 30 juni 1963 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gösta Smith